

Разпадането на Съветския съюз през 1991 г. обърна процеса, започнал с появяването на Руската империя през 17 век. Крайната цел на този процес беше обединяването на четирите основни елемента: Източна Европа, Централна Азия, Кавказ и Сибир. Сърцевината на това обединение беше оста Санкт Петербург - Москва, а центърът на гравитация - Русия, Беларусия и Украйна.

Границите на този конгломерат са били винаги динамични, в повечето случаи в посока на разширяване, като разбира се, е имало и случаи на свиване, когато международната ситуация е давала основания. Най-голямото си разширение те достигнаха в периода 1945 – 1989 г., достигайки до Централна Германия, територия, в която доминираха земите, заграбени през Втората световна война.

Руската империя никога не е съществувала в мир. Както много други империи, винаги е имало отделни части от нея, където е имало съпротива (понякога престъпна) или части, за които са ламтели външни пригранични сили, както разбира се, е случвало и Русия да има своите териториални претенции към отделни части на други нации. Руската империя разруши разбирането, че политическата и военната мощ изискват силна икономика: например самата тя никога не е била просперираща, но затова пък често е била могъща. Да не забравяме, че руснаците победиха Наполеон и Хитлер и се противопоставиха на далеч по-богатите Съединени американски щати цели четири десетилетия по времето на “студената война”, независимо от факта, че имаха по-слабо развита и не толкова модерна икономика. Разбира се, икономическите ѝ проблеми понякога са действали и в посока на подкопаване на военната мощ, но за да разбереш Русия, е важно да започнеш с разбирането, че при нея отношението между военна мощ и състояние на икономиката никак не са прости.

Икономика и сигурност

Има много причини, обясняващи неправилното функциониране на руската икономика, но първата, която го обяснява макар и не напълно, е нейната география, и ведно с това транспортната система. Руснаците и украинците имат най-хубавата обработваема земя в целия свят, с която може да мери сили само тази от американския Среден Запад. Разликата е в транспорта, т. е. възможността да се пренася реколтата до останалите части на империята и до най-отдалечените населени места. За разлика от Съединените щати, които имат естествена речна транспортна система Мисисипи-Мисури-Охайо, която

интегрира пространството между Скалистите планини и Апалачите, руските реки не дават високоскоростен, интегриран път на Русия, от който тя се нуждае страшно много, като се имат предвид огромните разстояния, които трябва да се преодоляват, както и липсата на алтернативни начини за транспорт (руските железници никога не са били в състояние да се справят с големи земеделски товари).

Това не означава, че няма и че не е имало интегрирана имперска икономика и че това не е фактора, играещ ролята на спойващ материал между отделните части на империята. Означава, че липсата на икономическа интеграция и слабостите в транспорта на земеделска продукция в частност, драматично ограничават просперитета на Руската империя и Съветския съюз. В същото време относително по-слабото развитие на империята и по-късно на съюза, направи невъзможно те да се конкурират успешно със Западна Европа. Вследствие на това възникна икономическата мотивация на отделните съставни части на империята и на съюза да бъдат взаимно интегрирани. Получи се синергия (увеличаване на ефекта от обединяването), въпреки по-ниските нива на развитие на тези нации.

Икономиките станаха онзи фактор, който обвърза в едно Руската империя и Съветския съюз. Другият свързващ фактор беше армията и службите за сигурност. Руските служби за сигурност в частност играха важна роля най-напред за поддържане целостта на империята, а след това и на съюза. По много причини това беше най-модерната и най-ефикасна институция, която те имаха.

Каквито и изкушения да са имали съставните републики да излязат от империята или съюза, те са били системно репресирани от местните сили за сигурност, които обикновено бързо разкривали и унищожавали до корен опозицията. Може да се каже и така: армията създаде империята. Регулирането на икономическите интереси е също сила, която поддържа целостта на държавата, но по-слабата сила, а решаващият фактор бяха службите за сигурност. За да оцелеят империята и съюзът, те се нуждаеха от икономически отношения, уредени така, че някои региони са по-привилегировани от други. Това можеше да се случи само в държава, достатъчно мощна, за да наложи подобна реалност. И тъй като държавата сама по себе си е ограничена в степените на свобода, службите за сигурност я заместваха там, където е необходимо. Когато репресивният апарат се проваляше, както стана в края на Първата световна война и през периода 1989 г. - 1991г., тогава и режимът не успяваше да се задържи. Когато силовите структури са работили успешно, държавата винаги е функционирала нормално.

В Руската империя икономиката и сигурността винаги са били допълвани от всеобхватна идеология: тази на Руската ортодоксална църква, която даваше основната причина за системата. Държавните служби за сигурност работеха с църквата и срещу дисидентските елементи от другите религии в империята.

В Съветския съюз религиозната идеология беше допълвана от светската идеология на марксизма-ленинизма. Съветският съюз използваше службите за сигурност и в опитите за трансформация на икономиката, като по този начин се целеше в разбиването на опозицията, колкото и да е висока цената за това, цената на трансформацията. В някакъв смисъл марксизмът-ленинизмът беше по-действена идеология, тъй като руската църква създаваше религиозни различия, докато марксизмът-ленинизмът беше враждебен на всички религии и поне теоретично безразличен към много етноси и нации.

Разпадането на Съветския съюз започна реално с криза в икономиката, която предизвика криза в службите за сигурност - КГБ. Тогава шеф на КГБ беше Юрий Андропов, който първи започна да разбира колко пагубно се отразява на икономиката нарастващата корупция от годините на Брежнев и цената на военните разходи. КГБ разбра две неща. Първото беше, че Русия трябва да се реструктурира (перестройката), или да колабира. Второто беше това, че традиционната изолация на Съветския съюз трябва да се промени, като съюзът се отвори към западната технология и методи (гласност). Съветският лидер Михаил Горбачов беше реформатор, но беше комунист, който иска да реформира системата и да запази партията. Той изхождаше от модела на КГБ. И той, и Андропов залагаха на това, че СССР може да оцелее, да се отвори към Запада, без да се разпадне, и може да изтъргува някои геополитически интереси, като например доминацията си в Източна Европа, срещу икономически интереси, без да се разрушава Съветският съюз. И двамата загубиха залога.

Разпадането на Съюза

1990г. беше катастрофален период за бившия Съветски съюз. С изключение на няколко региона, разпадането на съветската държава и на службите за сигурност доведе до хаос, а приватизацията се превърна в кражба. Няма място за чудене, за това, че най-изтънчената и добре организирана част от съветския апарат на КГБ изигра важна роля при клептокрацията и съумя да запази повече от другите институции своята институционална идентичност.

С времето контролът на КГБ върху икономиката беше неформално възстановен, докато един от неговите представители, Владимир Путин, не се появи начело на държавата. Путин разви три принципа: първият, че системата за сигурност е сърцето на държавата. Вторият, че Москва е сърцето на Русия. Третият, че Русия е сърцето на бившия Съветски съюз. Трите принципа не бяха наложени внезапно. Мощта на КГБ, преименувано на ФСБ и СВР, бавно премина от система за неформално надмощие чрез клептокрацията до по-систематично доминиране на държавния апарат чрез службите за сигурност, реинституционализирайки стария модел.

Путин пое контрола на регионалните правителства чрез назначаване на губернаторите, под негов контрол премина и промишлеността извън региона на Москва. Най-важното нещо, което той направи обаче, беше внимателното връщане на статута на Русия на „пръв между равни“, както беше в бившия СССР. Путин дойде на власт на вълната на военните действия в Косово. Тогава Русия настояваше Западът да не влиза във война със Сърбия, останала след разпада на Югославия. Волята на Русия обаче беше игнорирана поради липса на влияние, което унижи президента Елцин.

На практика „оранжевата революция“ в Украйна убеди Путин, че намерението на Щатите е да „раздробят“ Русия, опасност, която реално съществуваше, при положение, че страната продължава да води човек като Елцин. Тъй като Украйна е и икономически, и географски важна за националната сигурност на Русия, Путин своевременно съзря опит за създаване на прозападно правителство в Украйна, което да направи постъпки за получаване на членство в НАТО, а от Вашингтон, чрез неправителствени организации, създадени от ЦРУ, настояха за смяна на режима в Украйна. Това също беше

продължение на политиката за непрекъснато отслабване на Русия. Затова когато „оранжевата революция“ успя, Путин предприе спешни мерки за оправяне на ситуацията.

Първата стъпка трябваше ясно да покаже, че Русия вече е възвърнала съществена част от своята мощ и има желание да се възползва от това. Втората стъпка трябваше да демонстрира, че американските гаранции нямат никаква стойност. В това отношение руско-грузинската война постигна и двете цели. Там на практика Русия предприе нападателна операция, а американците, затънали в Ирак и Афганистан, не можаха да реагират изобщо. Този урок обаче (Грузия, подобно на Украйна, също търсеше членство в НАТО) не беше само за Грузия. Това беше урок и за Украйна, и за другите държави от бившият СССР. Така Русия демонстрира, че отново ще бъде сърцето на Евразия. Наистина, един от последните проекти на Путин е Евразийският съюз, който свързва заедно Русия, Казахстан и Беларусия и който представлява огромна икономическа и военна част от бившия Съветски съюз. Само прибавете и Украйна, и тогава СССР ще изпъкне още по-ясно.

Пресъздаването на съюза

За Русия създаването на съюза отново е стратегическа необходимост. Както отбеляза Путин, разпадането на СССР е геополитическа катастрофа. Русия се нуждае от икономическа интеграция, особено при новата икономическа стратегия на постсъветска Русия, която е главно износ на суровини и в частност - на енергия. Изравняването с държави като Казахстан по производство на енергия, и като Украйна, по добив на пшеница, даде на Москва лостове за влияние над останалата част от света и в частност Европа. Това е изключително важно, тъй като й осигурява стратегическа дълбочина. Останалата част от света осъзнава, че една инвазия от страна на Русия би била немислима. Това нещо се приема и от самата Русия. Руснаците си спомнят, че през 1932 г. Германия беше осакатена. До 1938 г. обаче тя вече бе смайващо мощна. Шест години не е много дълъг период и докато една такава еволюция е малко вероятна сега от гледна точка на руснаците, на това нещо те гледат в дългосрочна перспектива - планиране и подготовка за най-лошото, с надежди за най-доброто.

Следователно сърцето на руската стратегия след възкръсването на държавната мощ на Русия е създаването на отношения в рамките на предишния Съветски съюз, което да доведе до икономическо регулиране и стратегическа дълбочина, но да не вменява на руснаците трудното за поддържане задължение да гарантира вътрешната политика на другите нации. За разлика от Руската империя или Съветския съюз, стратегията на Путин е да си осигури предимство в отношенията на по-широка взаимна база, без да се поема отговорност за другите нации.

За постигането на тази цел войните на САЩ в Ирак и в Афганистан се оказаха „манна небесна“ за Русия. До датата 11.09.2001 г. Съединените щати бяха погълнати от политиката си за откъсване на части от бившия Съветски съюз, най-вече тези от Прибалтика, които трябваше да бъдат интегрирани в Западните системи. След 11.09.2001г САЩ бяха вече обсебени от войните с джихадистите, давайки по този начин времеви прозорец на руснаците да се стабилизират и да увеличат своята регионална мощ. След излизането на САЩ от Афганистан обаче Русия трябва да прояви

загриженост, защото американците ще се концентрират допълнително към Китай и ще подновят своето фокусиране върху Русия. Възможната цел на тези конфликти не работи в интерес на Русия. Следователно една част от руската външна стратегия е да увеличи възможността от продължаване на американските проблеми с Иран. Понастоящем например, Русия и Иран са единствените големи държави поддържащи режима на сирийския президент Башар Ал-Асад. Русия иска да види една проиранска Сирия - не защото това се вписва в руските дългосрочни интереси, а защото в краткосрочна перспектива това е нещото, което може да ангажира вниманието на САЩ , така че част от напрежението върху Русия да намалее, като по този начин тя би разполагала с повече време за реструктурирането на бившия Съветски Съюз. По същия начин Русия се облюдетелства и от кризата в Европа. Недоволството, което Германия изпитва към Европейския съюз все още не е достигнало точката на разрива и може би няма да се стигне до там. Подобно недоволство обаче означава, че Германия започва да търси други партньори, от една страна, за да се намали напрежението върху Германия, а от друга - да бъдат създадени нови възможности. Германия зависи от руския износ на енергии и доколкото тази зависимост може да намалее през следващите години, Русия ще го осигури в близко бъдеще. Германия търси други потенциални икономически партньори и тук е особено важно да се подчертае, че това става във време, когато Европа е подложена на екстремно напрежение. Още по-важен в този момент е и фактът, че Германия не желае да се хване за опита на американците да преначертаят руските национални граници. Противоракетната отбрана , която САЩ искат да изградят на територията на Европа, е без каквото и да е значение, в смисъл, че не може да заплаши по никакъв начин сигурността на Русия, но самото присъствие на американците в региона е притеснително за Москва. За Русия, евентуалното привличане на Германия към поддръжниците на тезата, че Съединените щати са дестабилизираща сила само по себе си би било огромно постижение. Другите проблеми, които съществуват могат да бъдат определени като странични. Между Китай и Русия също има неразрешени въпроси, но Китай не би могъл да представлява значителна заплаха за руските интереси, освен ако не реши да навлезе в руското морско пространство, което няма как да се случи. Между тях разбира се, има неразрешени и икономически, и политически въпроси, но Китай не е в центъра на руските стратегически проблеми. За Русия най-трудният стратегически проблем е осигуряване на собственото си доминиращо положение в рамките на бившия Съветски съюз, без да става негов патрон. Тъй като Украйна е ключовият липсващ елемент, във ход е дълга, комплексна политическа и икономическа игра. Втората игра е в Централна Азия , където Русия систематично отстоява своята сила. Третата игра е в Балтика, където все още няма значителен напредък. И разбира се, съществува един безкраен конфликт в Северен Кавказ, който държи отворена вратата на Русия за препотвърждаване на руската мощ на Юг. Руската външна политика се гради върху нуждата да се печели време, необходимо за довършване на нейното развитие. За да направят това, руснаците трябва да не дават възможност на САЩ да се копцентрират върху Русия и в това отношение руската стратегия в Близкия изток обслужва тъкмо тази цел. Втората част от руската стратегия е да бъде обезпечен Запада с привличането на Германия във взаимноизгодни икономически отношения, като в същото време да не се предизвика негативната

реакция на Полша или американско присъствие. Доколко това може да се постигне, зависи както от Иран така и от Русия.

Русия отиде много далеч в сравнение с времето, когато я пое Елцин. Силвите структури отново са сърцето на държавата. Москва доминира Русия. Русия е на път да доминира в бившия Съветски съюз. Главният ѝ противник САЩ е потънал в други ангажименти, а Европа е слаба и разединена. Разбира се, руската икономика не функционира по най-правилния начин, но това се е случвало и през вековете и не означава, че тя ще бъде винаги слаба.

Понастоящем Русия е доволна, защото е силна в пространството, наречено обкръжаващо и в бившия СССР. Притежавайки този потенциал, тя не се мъчи да решава нерешими проблеми.

Stratfor geopolitical weekly, 24. 04. 2012

Превел от английски

Енчо Енев

За „Стратфор” и Джордж Фридмън

„Стратфор” е частна американска разузнавателна корпорация, която работи в областта на икономиката, политиката и въпросите на глобалната сигурност. Основана е от Джордж Фридмън през 1996 г. (един от най-продаваните автори не само в Съединените щати, но и в целия свят). Централата на корпорацията се намира в Остин, Тексас. Корпорацията е специализирана в изготвяне на различни геополитически анализи. Създателят ѝ, Джордж Фридмън, е и изпълнителен директор. Фридмън е един от най-добрите американски специалисти по въпросите на глобалната сигурност и Русия, изтъкнат учен и автор в областта на политологията, и бивш офицер от разузнавателните служби на САЩ.

{jcomments on}